

NAŠI ZAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo 15. vsakega meseca. — Naročnina za vse leto K 8.—, za pol in četrta leta razmerno. — Posamični zvezki 24 h. — Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naši zapiski“ v Ljubljani.

Leto IV.

Ljubljana, meseca februarja 1906.

Št. 2.

Nove stranke.

Vsa dosedanja materialistično-zgodovinska razlaganja, vsi narodno-gospodarski problemi in končno tudi sociologija — vse to je pri nas neznano in neumljivo, ali kaj? In takozvani „vodilni“ ljudje na Slovenskem še niso izpoznali velike resnice, ki jo je izrekel že stari, sedaj že pozabljeni Francoz Proudhon, da je politika le odsev gospodarskega, večalimanj zgolj materialističnega življenja. Ali živimo socialno življenje? Gotovo! Ali ga umemo in izpoznavamo? Odločno ne! Na Slovenskem namreč še vedno živi misel, da je mogoče ustanavljati politične stranke samovoljno.

Doživeli smo, da se je stara klerikalna stranka prekrstila. Mislili so, da bodo s tem spravili s sveta, kar so zagrešili pod starim zmagovalnim „katoliško-narodnim“ imenom. In naposled? Tudi stari manšesterski liberalci so zahrepneli pri nas po novem programu; pomladiti se hočejo, morda tudi podemokratiti.

Vse to ni naša domača rastlina. Z vzhoda je zavel nov duh — nihče ga ni pričakoval tako nenadoma. In proletarijat je govoril ne le v Rusiji, temveč tudi v Avstriji mogočno besedo. Besedi „ljudsko“ in „socialen“ sta zadobili mahoma tudi pri nas novo, doslej še nepoznano in nepriznano veljavo.

Ta veter je prišel iz tujine in zato ga pozdravljamo zelo iskreno, zakaj to pomenja novo dobo i pri nas. A kdo bi trdil, da ustvarjajo *ново* dobo imena in moderna gesla? Preotročje. Zakaj si je pač klerikalna stranka kupila novo obleko — je težko umeti. S popularnejšim imenom ni nič izgubila, pa tudi nič pridobila. Zakaj moč klerikalne stranke temelji na organizaciji kmetskega prebivalstva in na agrarnem značaju naše domovine. Življenje samo nam je dalo klerikalno stranko, starokopitni, napredku sovražni duh nam jo je dal in je torej neumestno in prazno delo, če bi pobijali klerikalne voditelje kot osebe in bi pri tem mislili, da bomo udušili klerikalna stremjenja in reakcijo obče. Klerikalna stranka je danes omejena na agrarni del prebivalstva. Te svoje meje pač ne bo prekoračila, ker si gmotni interesi meščanstva (kapitalistov), kmeta in delavca nasprotujejo. Čim bolj bo naraščal trgovski in industrijalni

kapital na eni strani in se bo umetno varovalo poljedelstvo (pač večje) z visokimi carinami in s colninsko politiko države na drugi strani, tem večje bo to interesno nasprotje. Razvita industrija in mezдно delavstvo nastopa vsled lastnih interesov sploh proti agrarni colninski politiki (dočim je poljedelstvo zanjo), ker se podraže potom teh colnin vsakdanje življenjske potrebščine. Na drugi strani pa se pridružuje tem nasprotjem veliki razredni boj med kapitalom in delom, ki ga vodi delavski, produktivni sloj. Čim vidnejše so te interesne sfere, tem manj preostaja prostora za politiko idealov in splošnih fraz. Ravno ta nasprotja bodo skrbela za to, da ostane klerikalna stranka v svoji pretežnosti omejena na veliki kmetski stan, v kolikor se bo le-ta zadovoljeval z njeno smerjo. Delavstvo bo zapuščalo to stranko bolj in bolj, ker ne bo mogoče zakrivati teh nasprotij z enim plaščem. Politična enakopravnost, ki jo pričakujemo od nove volilne reforme, bo ta nasprotja silno poostrila in odprla razrednemu boju proletarijata nove steze in nova pota. Politična jasnost pa zahteva od klerikalne stranke, da si s svojo industriji in mezdnemu delavstvu sovražno agrarno politiko zagotovi široke plasti kmetkega ljudstva, ki mu naj služi v dosego cilja: *Poklerikaliti i javno i zasebno življenje*. Bistvo ostane eno in isto.

Kako sistematično in odločno stremi klerikalizem za tem ciljem, se je pokazalo že večkrat. Par primer naj zadostuje: Ravnatelj nekega kranjskega klerikalnega zavoda. Bil je ta človek svoje dni velik brezverec in naravnost gnusno je govoril o duhovnikih. Danes hodi vsak dan k maši in sicer ob času, ko ga lahko vidijo njegovi predstojniki. Mož ima nekaj tisočakov letne plače in uganja versko hudobijo. Ali: V večjem denarnem zavodu zahteva upravni odbor od vseh uradnikov spovedne listke. Natančno se kontrolira njih verska vnema. Ali: Nezmožni državni uradnik bi rad prišel v višji plačilni razred. Priloži svoji prošnji vizitko višjega duhovnika in na začudenje vseh — je imenovan itd.

Ta klerikalizem temelji globoko v sistemu, ki se naslanja na razvito organizacijo.

Liberalna stranka nudi nasprotno ves drugačen prizor. Stari sede trdno v svojih sedežih in mlajši se oprezno umikajo iz ospredja. Tu ne opazujemo ne discipline in ne sistema. Organizacije ni in zato ni življenja. Stranka sloni na samih osebnih simpatijah in antipatijah. In ker so voditelji reakcionarji, je tudi stranka reakcionarna. Zato razpad in propad.

Iz tega se učimo, da smo pričeli tudi na Slovenskem socialno živeti. Novo je to življenje in dela zahteva. Ne odločuje več oseba, temveč organizacija. In organizacije brez ideje ni.

In sedaj se čuje, da hočejo imeti nekateri „novo“ stranko. Kakšno? Brez dvoma meščansko.

Program: narodno-radikalen. Morda tudi nekaj socialnega priveska. Ni nemogoče, da se taka stranka ustanovi. Vpraša pa se: Ali bo nova stranka boljša od starih? Zanimamo. Naše meščanstvo je še nerazvitejše kakor pa industrijalno delavstvo. Njegova nerazvitost pa pospešuje nazadnjaštvo in narodno renegatstvo.

Stranka pa, zidana na tak temelj, je hiša na pesku.

Nam se zdi, da so danes vsa ta stremjenja večalimanj zopet osebnosti. Staro se ponavlja. Govorimo naravnost: So ljudje, ki bi radi delali politično ali kakršnožekoli kariero. Postati ljudski in popularen, pomeni pri demokratsko upravljani državi že nekaj. To je res! Morda bi se dosegel tudi kak začasen uspeh. Primer: famozni Klofačevci na Češkem so tudi Fresslu pripravili plzenski državnozborski mandat. Zakaj bi se kaj podobnega tudi pri nas ne posrečilo?

To, prosim, niso dovtipi. Dovtipi pridejo.

Stari in morda tudi preizkušeni „voditelji našega naroda“ so se podvzivali in nastavljajo ušesa pri zaprtih vratih... Zašumel je papirnati gozd — naše klavirno dnevno časopisje — in začelo se je sumničiti. Sumničenja so grda, kakor je denuncianstvo grdo. Branili so se besno in niso videli in poznali sovražnika svojih prestolov. Čisto advokatsko postopanje, ki mu služijo stare in preživele tradicije za paragrafe, katerih se ne oprijemlje le krčevito, temveč besno. In naposled? Tudi „Zapiski“ in njihovi uredniki so zelo sumni. Razumeli smo te dovtype „Bucka v strahu“ in smejali smo se iz polnega grla... Kako? Tudi smeh je nevaren — gotovo!

In pred nami se odpira nov svet. Politična enakopravnost *ljudi* bo zahtevala programatičen in ne več osebni boj. Poostribo se bo razredno nasprotstvo in interesne sfere posameznih stanov bodo zadobile novo luč in večjo veljavo. Naj bo klerikalna povodenj še tako velika, utonili v njej ne bomo. Narobe. Boj proti klerikalizmu in reakciji vobče se bo poglobil. In brezdvomno je, da v bistvu reakcionarno in vsled svoje maloštevilnosti tudi malodušno meščanstvo ne bo imelo vodstva v tem bodočem boju. Natančno tisto pot bodo šli Slovenci, kakor so šli naši veliki sosedji, zakaj kulturno in gospodarsko smo tesno zvezani z nemško in laško-francosko kulturo. Cilj slovenskega napredovanja ni vzhodno-bizantska, temveč zapadna kultura. Na to je navezana in zvezana naša literatura, naše znanstvo, gospodarstvo in socialno življenje vobče. Isto je s politiko. Politika ni nič samosvojega in samovoljnega.

Temelj vsemu modernemu življenju je kultura. Vzgoja je predpogoj. Posebno v političnem življenju. Ali poznamo na priliko pri nas ono, kar imenuje Nemec „Politische Schulung“? Ne, ker se je doslej vzgajalo ljudstvo s plitvim osebnim zabavljanjem in žurnalističkim žonglerstvom.

Zato pa nimamo povoda se vtikati v sedanje politične spletkarije. Vedoč, da Jaurésove besede „Vzgoja k socializmu“ niso lepa fraza, temveč zelo globokoumen program, hočemo najprej izobrazbe in jasnosti, zakaj *žetva brez setve je utopija*.

Ker nismo utopisti, nam je jasno, da se mora začeti vse — ab ovo!

As.

Poglavje iz socializma.

(Konec.)

Stoje si tedaj nasproti interesi buržoazijskega in proletarskega sloja.

Proletariat vidi, da je buržoazijec zato gospodar situacije, ker ima v rokah gmotno, gospodarsko premoč; in sicer zato, ker ima proizvodna sredstva v oblasti, s katerimi lahko določa način, kako se naj producira, in množino, koliko se naj producira. Vsled tega pa je tudi buržoazijec merodajen pri razdelitvi produciranih dóber.

Proletariat vidi v produkciji, oziroma v načinu produkcije in v načinu razdelitve — distribucije — dóber *koren* vsega zlega. Ako hoče položaj izpremeniti sebi v prid, — kaj je bolj na dlani, nego misel, da se razmerje da izpremeniti in ekzistenca izboljšati edino le tako, da se radikalno predrugači način produkcije in s tem ves ustroj družbe, da se kapitalistični sistem nadomesti z novim, boljšim, — s *socialističnim*?

To misel je K. Marx teoretski izrazil in izvel že l. 1847. v *Komunističnem manifestu*. Marx je tu dal prvi določno obliko temu, kar je temno in nezavestno vrelo v masah, ki se izraziti niso znale same. Marx je vstvaril vsemu proletarskemu gibanju podlago, *program*, in mu s tem določil tudi *smer*, v kateri se je pozneje resnično razvilo. Marx je zgradil temelje *znanstvenemu* socializmu. Izza Marxa datira *socializem kot veda*. Marx je utemeljil, zakaj da mora socialno gibanje biti takšno, kakršno je, da postane socialistično. Marx je izrazil nov svetovni nazor, pa ga je tudi filozofski podprl.

Marksizem dandanes predstavlja vrhunec socializma. Še dolgo ne bo premagan. Kritika marksizma se oglašča dolgo časa, a pravega uspeha nima. Da bi pa nov sistem v dozirni dobi nadomestil marksizem, ni možno. Marksizem temelji in korenini pregloboko.

Kateri pa so ti *temelji*?

Marx je dokazoval, da so socialistične težnje opravičene. Dokazoval je v dvojnem zmislu: 1. Trdil je, da so kapitalističnemu gospodarskemu sistemu taki zakoni podlaga, kateri ga nujno ženejo v neodvratno pogubo; ti zakoni da so kapitalističnemu gospodarskemu sistemu „*imanentni*“. 2. Trdil je, da sočasno, ko imanentni zakoni drviijo kapitalistični gospodarski sistem v propast, že poganjajo kali za novo državno ustrojstvo, katero se uveljavi v tistem hipu, v kojem trešči v pogubo kapitalistični državni red; v tem trenutku je dana socialistični družbi vsa oblast v roke.

Da to dvoje dokaže, je Marx osnoval svojo posebno teorijo, katera se nazivlje *evolucijska* ali *razvojeva teorija*. Označujemo jo tudi kot *materijalistično zgodovinsko naziranje*. (V tej teoriji je danih še več drugih, podrejenih teorij.)

Kapitalistični družbi — pravi Marx — je podlaga zasebna lastnina. Vpoštevamo tu v prvi vrsti zasebno last produkcijskih sredstev. Ta sredstva so pa last samo enega sloja — buržoazije, kapitalistov.

Pri produkciji v kapitalistični družbi učinkuje še drug činitelj — proletarski sloj. Ta deluje z golimi rokami, podjetnik pa s kapitalom. Vsled tega morajo nastati med obema slojema *nasprotja* (*Widersprüche*): sloja imata namreč različne interese.

Iz tega, ker je produkcija od obeh slojev odvisna in ker so njiju interesi različni, sledi, da so omenjena nasprotja bistven znak sedanjega kapitalističnega družabnega reda; brez njih bi kapitalističnega gospodarskega reda ne bilo.

Nasprotja v interesih obeh slojev motijo (*Störungen*) gospodarski proces. Nasprotja pa nastajajo radi tega, ker vodstvo produkcije ostaja zasebno-gospodarsko in ker se razdelitev produktov vrši tudi po zasebno-gospodarskem načinu.

Čim več produktov podjetnik producira, tem več jih lahko vrže na svetovni trg, tem manjši so produkcijski stroški in tem nižjo ceno lahko nastavi produktom. Neomejena svoboda konkurence ga v tem imenitno podpira. Naravno, da more tekновati le, kdor še ceneje producira in prodaja, kdor še več produktov spravi med svet. Razvidno je tedaj, da se ne producira v kapitalističnem gospodarskem svetu več za konsum, za potrebo, temveč za dobiček. Dobiček je pa le mogoč, ako podjetnik ubije konkurenčno silo svojega tekmeca. In vsak dan takorekoč opazamo, kako se stresa gospodarsko telo naše družbe, kadar propade tak mogočen tekmeč. Še bolj pa se je to čutilo v tistih periodah, ko se je trg tako prenapolnil s produkti, da je nastalo tako nerazmerje med množino produciranih dóber in med zmožnostjo konsuma, da je izbruhnila *gospodarska kriza*. Te krize so se redno ponavljale desetletje za desetletjem.

Posledice kriz se pojavljajo mnogostranski. Posebno med podjetništvom in med proletarijatom, ki sta nositelja kapitalističnega gospodarskega reda, se razmerje čimdalje bolj priostuje.

Vsaka kriza povzroča, da propade mnogo podjetnikov, kapitalistov. Zmaga jejo oni, ki so gospodarski močnejši in najmočnejši, nad šibkejšimi. Jasno je, da se tem potom vedno bolj krči število kapitalistov, ki ostajajo na površju in koncentrujejo v svojih rokah vse tehniške pridobitve in izumitve, ki osredotočajo nase čimdalje ogromnejše kapitale. Čim manj posameznikov-kapitalistov, temveč se pri njih nakupiči bogastva, kapitala.

Te slike druga stran pa kaže vse ubornejšše lice. Vsaka kriza, vsaka izpolnitev proizvodne tehnike spravlja tisoče in tisoče delavstva ob delo in za služek. Delavstvo, ki stoji na cesti, je na razpolago kapitalistu za vsako ceno in za vsako delo ter ob vsakem času. Kakor rezerva aktivne delavske armade, je to delavstvo. Uboštvo in siromaštvo rezervne armade, katera se vsled neprestanih kriz množi bolj in bolj, naraščata. Proletariat nam predstavlja vedno množeča se masa nemaničev, kateri se čimdalje nižje pogrezajo v bedo. Pavperizem se razvija in razširja. Pokaže se, da je buržoazija nesposobna, da ostane še nadalje vladajoči sloj družbe in da družbi še nadalje usiljuje svoje življenjske pogoje kot upravljajočo postavu. Ona je nezmožna, da vlada, ker je nezmožna, da svojemu sužnju ekzistenco zagotovi vsaj v njegovem suženjstvu; prisiljena je

namreč, da ga pusti tako globoko se pogrezniti, da mora ona njega živiti, dočim bi on moral živiti njo.“

Pavperizem poraja upor: proletarijat se dvigne zoper vladajoči sloj. Zato je usposobljen, ker ga je „mehanizem kapitalističnega proizvodnega procesa sam izšolal, združil in organiziral.“ „Ura kapitalističnega lastništva prihaja. Razlaščevalci se razlastijo.“

„Družba prevzame naravnost in brez ovinkov v roke . . . produktivne sile, katerih druga moč ne more več voditi, kot družbina.“ Kapitalistični gospodarski red na ta način sam sebe ujé in se prekopicne v prepad, kamor so ga nujno tirala nasprotja, ki so bila bistvena, dana temu gospodarskemu sistemu. In ta korak, da se namreč družba polasti proizvodnih sredstev in tako uvede nov (socialistični) družabni red, je *mogoč*; kajti že v kapitalističnem gospodarstvu so dozoreli zato vsi predpogoji.

D.

Vprašanje slovenske drame.

Stopetdesetletnico Linhartovega rojstnega dneva je ljubljansko gledališče že proslavilo. Ali kdor se ozre na položaj slovenske drame, bi ne verjel, da se dela na tem polju več nego ubogo desetletje. Seveda se prvih časov domače Talije ne more jemati preveč v poštev; ali uspeh, ki smo ga dosegli doslej, je tako skromen, da ne more vzbujati nobene zadovoljnosti, še manj pa ponosa. In komur je res kaj mar razvoj slovenske drame, mora odkrito reči: Tako ne gre naprej!

Ko se je začejala letošnja sezona, so bile lanske precej ostre kritike še v živem spominu, in bilo je, kakor da se je hotelo začeti z resnejšim delom. Ali danes, ko je preteklo nad polovico igralne dobe, se vidi, da se ni zboljšalo skoraj nič, in če se bo vlekel voz dalje v tem tiru, se ne povzdigne naše gledališče nikoli na tisto višino, kamor bi moral dospeti tako važen kulturni zavod. Repertoar je doslej tako ubožen, da v tem oziru res zaostajamo za ljubljanskim nemškim gledališčem, ki ga sicer ne mislimo hvaliti več nego zasluži, ki se pa vsaj trudi z uprizoritvijo zanimivih stvari iz najnovejšega — tudi dvornoglediščnega — repertoarja. Ravnateljstvu, ki igra Schnitzlerjev „Zwischenspiel“, Sudermannov „Stein unter Steinen“ itd. štirinajst dni izza dunajske premiere, se že ložje odpušča, da hoče pomagati blagajni z „Belim konjičkom“. Ali kaj smo imeli letos na našem odru? „Bratje sv. Bernarda“ in „Mirozov“ ne moreta opravičiti cele sezone. Videli nismo nič klasičnega, nič modernega, nič resnično novega, predvsem nič izvirnega. In bati se je, da potraja ta stagnacija, zlasti na polju domačega proizvodjanja.

Saj izvirna produkcija pravzaprav ni tako borna, kakor bi človek sodil po repertoarju našega gledališča. Zadnja leta je bilo napisano vendar nekoliko dram,

ki pokazujejo, da je med pisatelji dosti volje za delo v ti stroki. Toda ne zdelo bi se nam čudno, ako bi to usahnilo; kajti sama volja ne more vstvariti bogate dramatične literature, in pri večnem stradanju se razblinejo počasi vsi ideali. Drugod zasluži pisatelj pogostoma z enim dramskim delom — in s kakšnim „delom“ včas! — premoženje; pri nas ne bi imel literat, ki bi se posvetil tragediji in komediji, niti dosti suhega kruha in bilo bi vredno izračunati, ali mu povrnejo tantième, kar je potrošil za petrolej, papir, tinto in peresa. A ne le, da mora imeti dramski pisatelj na Slovenskem čudno dresiran želodec in glede vseh drugih potrebščin skromnost puščavnika, temveč navadno mora delati sploh samo za makulaturu. Koliko je n. pr. Cankar že pisal — in njemu se gotovo ne more oporekati dramatične žile; pa kaj velja Cankar na slovenskem odru? Njegova fina satira „Za narodov blagor“ je pač desetkrat več vredna kakor raznovrstne burke, ki se jih je uprizarjalo in hvalilo na vse pretege, in vendar je popolnoma izključeno, da bi ugledalo slovensko občinstvo to komedijo. „Kralj na Betajnovi“ se je pojavil kakor meteor, da takoj zopet izgine, „Jakob Ruda“ je pozabljen . . . Kar je vstvarjenega, se ubije, veselje za novo stvarjenje se ne zbuja nikjer in nikakor, a brez slovenske dramatične literature vendar ne more biti *slovenskega gledališča*!

Ravnotako je z osobjem. Sredstvo gledališke umetnosti je jezik. Popolnoma naravno je torej, da *slovenska* drama ne more uspevati brez *slovenskih igralcev*. Najboljši tekst, najvestnejša režija, najsijajnejše dekoracije, najstrožji stil ne more nadomestiti glavnega: jezika. Dramo je treba *govoriti*; vse drugo so pripomočki. Slovenskih igralcev pa nimamo. Pravzaprav je že to nasprotje samo v sebi, da se imenuje gledališče, ki nima slovenskih mimov, slovensko. To bi ostalo tudi tedaj, ako bi neslovenski igralci govorili slovenski jezik tako popolno, da ne bi bilo prigovora. Toda med značajem češkega in slovenskega jezika je ogromna razlika, tako velika, da se malokdaj Čeh odvadi svojega naglasa, pa govori slovensko kakor Slovenec. Nas gotovo ne vodi nikakšna animoziteta proti Čehom; ali slovenskemu gledališču se ne more vstvariti bodočnosti brez slovenskih igralcev.

Vprašanje pa je, kako dobiti literaturo in umetnike?

Predvsem: Ali je verjetno, da je Slovencev, ki bi znali pisati drame in ki bi jih znali igrati? Ako jih ni, tedaj je seveda vse prizadevanje zaman; tedaj pa tudi ne bo slovenskega gledališča, temveč k večjemu surogat, ki je umetniška sleparija. Mislimo pa, da nam v tem oziru ni treba pogrezati se v pesimizmu. Že v sedanjih razmerah se vidi, da je med Slovenci dosti umetniških talentov vsake vrste, in če se jih je našlo, ki so slikali, kiparili, pisali, peli, igrali, dasiravno je bilo že z umetnostjo združeno prokletstvo bede, nepriznanja in preziranja, bi se jih gotovo našlo več, kadar bi jih umetnost dostojno preživljala. Ako hočemo imeti slovensko gledališče, je torej treba omogočiti primerno ekzistenco literatom in umetnikom. Večni izgovor na naše skromne razmere je piškav. Trgovec, advokat, mešetar, industrijalec hoče imeti kolikor mogoče več

zaslužka, in če se mu reče, da mora biti vesel, ako zasluži toliko, da lahko vsak dan jé, da si najamě skromno stanovanje in da ima v novembru zimsko suknjo, ker so slovenske razmere skromne, bi pisano gledal. Zakaj naj bi torej ravno umetniki in pisatelji stradali iz patrijotizma? Ako hočejo Slovenci imeti umetniške užitke, jih morajo plačati ravno tako kakor materialne, ali pa jih ne bodo imeli.

Treba je torej nekaj žrtvovati. Kakor so potrebne investicije povsod, kjer se hoče vstvariti kaj, tako tudi pri gledališču. Z dohodki, ki jih ima sedaj slovenski oder, je nemogoče, podajati kaj posebnega in marsikatera glasna pritožba je krivična. Ako je gledališče naroden zavod, je dežela dolžna, skrbeti zanj in tisto cincanje in barantanje, ki smo ga opazovali v deželnem zboru, ko je bila na dnevnem redu subvencija, je moralo narediti jako slab vtisek. Dosedanja subvencija ne zadošča; dežela mora storiti več, kakor je storila dosedaj, ako si noče nakopati opravičenega očitania, da je nasprotna kulturi.

Ali tudi z zvišano subvencijo se ne more opraviiti vsega. Slovenska dramatična umetnost ima preozko podlago, da bi se mogla krepko razvijati. Dokler imamo edini oder v Ljubljani, ne pridemo daleč. Za pisatelja ne more biti mikavno, pisati samo za eno pozornico; in kaj naj počne slovenski igralec, ako ga prisilijo razmere, da se poslovi od Ljubljane? Nemci in Italijani imajo gledališča v mestih, ki so mnogo manjša kakor marsikatera slovenska. Mnenje, da izven Ljubljane ni tal za slovenske odre, je gotovo napačno. Da si prebivalstvo želi dramskih predstav, pokazuje ekzistenca diletantovskih društev ne le v Trstu, v Celju, v Mariboru, temveč v mnogih popolnoma malih krajih. To tendenco pa bi se lahko pospešilo z osredotočenjem, za katero bi bila primerna *Zveza slovenskih dramatičnih društev*, ki bi ji bil najvišji cilj ustanovitev novih slovenskih gledališč. Ako bi taka zveza pridno delala, bi prav lahko povzdignila zanimanje za dramsko umetnost, pisatelji bi dobili širše polje, našlo bi se novih glumskih moči in ljubljansko gledališče kot osrednje bi pridobilo veliko višji pomen.

Dramatično društvo pa bi moralo izvrševati svojo kulturno-umetniško nalogo tudi v tem oziru, da bi stopilo v ožjo dotiko z občinstvom in bi vzbujalo zanimanje za gledališče. Po občnem zboru ne sme biti končano njegovo delo do začetka nove sezone, temveč v takozvani mrtvi dobi mora pripravljati občinstvo na prihodnjo sezono. Za to bi bila primerna predavanja, avtorski večeri, jour-fixi itd.

Umetniško vodstvo gledališča pa bi moralo priti v roke sposobnega, delavnega, odgovornega, ali umetniško neodvisnega vodje, naj se mu že pravi ravnatelj, intendant ali kakor hoče. Naravnost idealno bi se mi zdelo, ako bi se za to nalogo pridobilo Cankarja. Vem sicer, da ga Ljubljana ne mika, ali menda ga ni med Slovenci človeka, ki bi bil tako vstvarjen za ta poklic.

Vsekakor pa so potrebne temeljite reforme, ako se hoče rešiti slovensko gledališče. S samimi pritožbami se ne opravi in ne popravi ničesar in v takih razmerah, kakršne so sedaj, ne bi niti Apolon povzdignil slovenske Talije.

E. Kristan.

Pregled.

Politika.

Svetovnega pomena za ohranjenje miru in mirni razvoj evropskih držav so bile zadnje volitve v *angleški* parlament, pri katerih so zmagali liberalci nad konservativci.

Angleška liberalna (Whig) in konservativna (Tory) stranka sta nastali v sedemnajstem stoletju za kralja Karola II. Prvotno sta bili besedi Whig in Tory psovki: s prvim imenom so zaznamovali fanatične kalvince na Škotskem, z drugim katoliške roparske druhalni na Irskem. Za Karola II. so se poganjali Whigi za t. zv. „*exclusion-bill*“, po kateri bi bili izključeni od prestolonasledstva principi neprotestantske vere, dočim so bili Toryji na strani kralja, ki je hotel zagotoviti prestolonasledstvo svojemu katoliškemu bratu. Odslej pa do današnjega dne vladata na Angleškem te dve politični stranki, prvotna politična nasprotja so izginila in sedaj odločuje več ali manj tradicija, starodavna navada, h kateri stranki se prišteva ta ali ona rodbina. Bilo bi pa čisto napačno, ako bi angleški liberalizem in konservatizem presojali s stališča kontinentalnega strankarstva. Razlika med liberalizmom in konservatizmom je na Angleškem glavno v tem, da je liberalizem bolj radikalnega značaja, da se hitreje prilagodi duhu časa, ker so zgodovinski dogodki kakor velika francoska revolucija in njene naslednice nanj mogočnejše vplivale nego pa na konservativce, ki so bolj nezaupni nasproti napredku in bolj počasni. Konservativci ali Toryji kažejo v svojem mišljenju in teženju agrarni značaj, dočim so liberalci ali Whigi pristaši industrijalizma.

Sedanji poraz konservativcev pomenja poraz Chamberlainove imperialistične politike, ki je zakrivila bursko vojno z vsemi njenimi posledicami. Imperialistične želje po vedno večjem gospodstvu nosijo v sebi kali medsebojnega nezaupanja, iz česar se rode nasprotja, ki morejo motiti svetovni mir in ga spravljati v resno nevarnost. Chamberlainova politika je bila dalje centralistična, ki je hotela kolikor mogoče tesno prikleniti nase posamezna angleška posestva. V ta namen, je nastopil proti svobodni trgovini. Kolonije naj bi pošiljale svoje surovine Angliji, od katere bi morale kupovati njene izdelke; tujo konkurencijo bi omejevala carina. S tem bi se dražila živila, kar bi bilo na korist agrarcem, a na škodo delavstvu. In Anglija je vendar industrijalna država prve vrste. V znamenju svobodne trgovine in proti imperializmu se je torej vršila zadnja volilna borba, ki je odločila za liberalce. Važen je pa tudi napredek delavskih strank, ki so hodile doslej bodisi z liberalci bodisi s konservativci, oziroma masa angleškega delavstva je še sedaj pri eni ali drugi meščanski stranki. Pri tem moramo pomisliti, da je sedem desetih volilcev industrijalnih delavcev! Sedaj pa nastopajo in zmagujejo samostojne delavske stranke socialističnega značaja. Liberalni delavci imajo celo svojega ministra (John Burns).

Balkanski državi *Srbija in Bolgarija* sta sklenili med seboj *carinsko zvezo*. Ker pa nista za to prosili poprej dovoljenja pri avstro-ogrskem ministerstvu za vnanje stvari, je sedaj ogenj v strehi. Vsled tega je nastala carinska vojna med našo državo in Srbijo, ki se ji je prepovedal uvoz k nam, ker pomenja za nas podraženje mesa. Vsa naša dosedanja zunanja politika na Balkanu ni bila in ni drugega nego voda na mlin nemškemu in madjarskemu gospodstvu. In ta politika se dela z našim sodelovanjem proti našim koristim! Slovenska „vsezaverodomcesarska“ politika pomaga pustolovščini, ki jo uganja naša monarhija nad balkanskimi Slovani in nad nami samimi, hoteč nas zaplesti v neplodne poskuse, da bi nosili morebiti svojo kožo na prodaj za fikcijo avstrijsko-ogrske velesile! Balkan — balkanskim Slovanom, ki imajo istotako pravico do svobodnega razvoja kakor drugi narodi. Slovensko dnevno časopisje pozdravlja srbsko-bolgarsko carinsko unijo kot gospodarsko osamosvojevanje in kot pogoj politične zveze — a kdo stavlja ovire tem prizadevanjem, ki so logična posledica zgodovinskega razvoja, kulturnih in gospodarskih razmer? Slovenski poslanci, ki stoje za onim dnevnim časopisjem in v svojih deželnozborskih govorih (n. pr. dr. Šusteršič) sicer govore o koncepciji velikega jugoslovanskega programa, ki pa kot državnozborska delegacija hodijo čez drn in strn z vlado, delujočo proti balkanskim narodom. Slovenci moramo najti sebe, to se pravi svoje stališče v avstrijsko-ogrski državi in na Balkanu, sicer si kopljemo grob sami sebi.

Gospodarstvo.

Ko je ministrski predsednik Gautsch proglasil, da vlada namerava *podržaviti več zasebnih železnic* — Ferdinandovo severno, severozapadno, aspangsko, južnoseveronemško železnico ter družbo državne železnice — je marsikdo to obljubo smatral za politično pridobitev, za uspeh politične taktike nekaterih strank v državnem zboru napram vladi. Pravzaprav je pa vlada dosegla uspeh proti navidezni ali resnični svoji opoziciji. Vladi je bilo treba, da ohrani mir v parlamentu, hkratu pa da ji parlament dovoli naknadne kredite za alpske železnice, katere je povzročila zanikarna uprava pod bivšim železniškim ministrom, krščanskim socialcem Wittekom. Oboje je dosegla vlada za golo obljubo, da poddržavi nekatere zasebne železnice.

Da ima ta akcija precejšen narodnogospodarski pomen, je gotovo. Kajti potem šele, ko bodo imenovane železnice, ki so izmed najvažnejših v Avstriji, poddržavljene, bo mogoče tarifno politiko pri nas urediti tako, da jo bo vodil jasen smoter, ne pa — kakor dandanes — slučajnosti. Zlasti proti Ogrski bo potem Cislitvanija lahko uspešneje nastopala s svojo železnično in industrijalno politiko nego doslej.

Neugodnejša je pa finančna stran napovedane akcije. Tu se kažejo take težkoče in ovire poddržavljenju omenjenih železnic, da spoznamo takoj, da ne bo mogoče cele akcije izvršiti mahoma, ampak jako polagoma in tekom dolgih let.

Vlada je sicer obljubila, da se začne takoj dogovarjati s posameznimi železnicami — in kjer ne pojde izlepa, da se bo stvar dognala s pravdo. „Neue Freie Presse“ je pisala, da bo Ferdinandova severna železnica najhitreje podržavljena. Vlada bo baje ponudila akcijonarjem davka prosto rento 35 milj. kron na leto, oziroma na akcijo 262 K. Pri severozapadni železnici ovira akcijo vprašanje o zgradbi drugega tira, ki ga mora družba napraviti. Od družbe državne železnice vlada zahteva, da ji pri podržavljenju zastoj prepusti tudi vozni park, ki ga cenijo na 50 milj. kron. Družba se pa brani. Pri ostalih železnicah so zopet druge zapreke. A najvažnejši moment bo morda naposled, kako reorganizirati vse podržavljene železnice. Kajti tu se bodo oziri na dovršeno upravo križali z narodnostno-političnimi zahtevami: Čehi, Poljaki in Nemci bodo branili vsak svoje interese. In čeprav je bila vsa akcija prvotno morda naperjena zlasti proti Ogrski — vsaj glede na družbo državne železnice —, ne bo Cislitvanija dosegla nameravanega uspeha, da bi lahko odločilno vplivala na tarifno politiko ogrsko. Ogri so že spoznali namero Avstrijcev in listi so poročali, da se na borzi kupujejo akcije državne železnice, „die für *Budapester Rechnung* in *großen Posten* aus dem Markte gehoben wurden“. Tako bo lahko vsa akcija proti Ogrski plosk po vodi!

O blagostanju v Avstriji kaj glasno svedoči *izseljevanje odtod v Ameriko*. Izseljencev je vedno več. Letos je Avstrija dala najštevilnejši kontingent za Združene države — nad 200.000. Časih je imela Italija prvenstvo v tem. Zdaj si ga je osvojila Avstrija . . . Leta 1904. se je v Združene države izselilo iz Avstrije 30.243 Poljakov, 27.895 Slovakov, 23.851 Madjarjev, 22.507 Nemcev, 21.105 Hrvatov in Slovencev (škoda, da jih statistika ne razločuje), 20.211 Židov, 11.838 Čehov, 9415 Rusinov, 3851 Rumunov, 2088 Bulgarjev in Srbov, 2023 Dalmatincev, 1985 Italijanov in 144 drugih. Slovanov tedaj 104.607 ali dve tretjini! Med izseljenci je bilo analfabetov: 59% Rusinov, 45% Bulgarjev in Srbov, 36% Poljakov, Hrvatov in Slovencev ter Dalmatincev, 32% Rumunov, 28% Slovakov, 23% Židov, 13% Italijanov, 12% Madjarjev, 4% Nemcev in 2% Čehov. V Združene države so s seboj prinesli gotovine 1,625.360 dolarjev. Od teh so dali Čehi 337.887 dolarjev. Največ izseljencev je bilo dninarjev, poslov, poljedelskih delavcev in poljedelcev ter izučениh delavcev . . . Vzpričo teh številk pojmo „vse za vero, dom, cesarja“ — rodoljubi! . . .

Vsi avstrijski večji listi brez razlike narodnosti so sredi julija 1905. obveščali na ves glas čitatelje, da je *nemški kapital na Balkanu* zopet za mogočen korak napredoval. Berolinska diskontna družba v zvezi z bančnim zavodom Bleichröderjevim ustanavlja v bulgarskem Sredcu novo banko. „Hlas Národa“ (štev. 203.) je pisal, da težnje nemškega kapitala za važnejšimi investicijami v Bulgariji datirajo še iz prejšnjih časov. Ko je sedanji nemški diplomatični agent v Sredcu, baron Romberg, nastopil svojo službo, se je že govorilo, da je njegova prva naloga, podpirati zlasti komercialni, obrtni in finančni vpliv Nemčije v kneževini. Te tendencije so rodile vzajemne koncesije: v Berolinu je nastopil

bulgarski diplomatični agent, česar Nemčija preje ni hotela radi Turčije dovoliti, knez Ferdinand je bil pa često gost v Berolinu itd.

Naglašati je treba, da ima Avstrija mnogo povoda, da ohrani proti Nemčiji v Bulgarski vpliv svoje ekonomske moči. Bulgarska je poglavitna država izmed balkanskih, kamor se oddaja največ avstrijskega blaga. Dovoz Avstrije v Bulgarsko znaša 38,169.314 frankov, a Nemčije 19,976.382 fr. Skupno se privaja v Bulgarijo za 129,789.577 fr. Izvaža se pa iz Bulgarske v Avstrijo za 14,089.760 fr. in v Nemčijo za 12,216.031 fr. Skupni izvoz iz Bulgarske znaša 157,618.914 fr.

Doslej je bil v Bulgarski en sam avstrijski finančni zavod, ki ga je ustanovila budapeštanska komercialna banka. Trgovinsko pogodbo med Avstrijo in Bulgarsko je treba skleniti; Nemčija jo ima že v žepu. Vsled omenjene vesti o nemškem kapitalu na Balkanskem se je vzdramila i naša vlada, rekoč, da namerava stopiti zaradi informacij v dotiko z zastopniki dunajskih bančnih zavodov, češ, ali ne bi marali v Carigradu ali v Sredcu ustanoviti bančnih filijalk. Seveda je od teh „informacij“ še jako daleč do realizacije kakšnega denarnega podjetja. In res, kakor navadno, so Avstrijo i tu prehiteli Madjarji. Komercialna ogrska banka osnuje poleg obstoječega zavoda v Sredcu in razen filijalk v Ruščuku ter Varni še eno novo podružnico v Plovdivu. Zato pomnoži svoj kapital od 1 na 3 milj. frankov.

In ker gospodarska ekspanzija ni nič drugega nego koordinanta politične ekspanzije, tedaj sledi iz tega, da nemški *Drang nach Osten* postaja za Avstrijo sploh, ne le za Slovane, prav nevaren. In sicer tem bolj, ker sočasno nemški kapital pritiska k Adrijanskemu morju. Snuje se namreč že dolgo časa novo parobrodarsko društvo v Trstu. Ko so se parobrodarji sešli v Trstu, je avstrijska vlada izjavila, da bo dunajski „Kredit“ financiral to društvo in da so slovanski denarni zavodi izključeni od sodelovanja pri tem poslu. Dr. V. Mihajević pravi v „Nar. Listu“ radi tega: „Ne radi se više da se prkosi i oponira Hribaru, ljubljanskoj banci ili bilo komu, nego da se dalmatinska paroplovidba spasi od filtracije novčanoga i narodnoga Dranga.“

„Organizacija enakih interesov“ — piše „Lidová revue“ 1905 str. 20. — „je najmodernejši gospodarski činitelj, ona je nov vir gospodarskih koristi, tako velikih kakor delo in kapital.“ Resnica je, enaki gospodarski interesi bolj vzbujajo vzajemnost med ljudmi, nego moč enakih idej. Enaki gospodarski interesi zbližujejo posameznike in skupine, cele narode in države in jih združujejo v gospodarske zaokrožene celote.

Ta misel je bila odločilna za Srbijo in Bulgarijo, ko sta se jeli pogajati, da položita temelje bodoči balkanski carinski uniji. Spoznali sta, da je vpliv Avstrije poguben za obe državi in sploh za ves Balkan — ne le v političnem, temveč zlasti v gospodarskem oziru. In Avstrija je doslej v vseh ozirih dominirala na Balkanu, — čeprav le s pomočjo diplomatskih intrig in kovarstev. Obe državi, ki sta na Balkanu merodajni, sta uvideli, da se z vzajemno močjo lahko otreseeta gospodarskih spon, v katere ju vklepa Avstrija. Vsled tega se je vnela

med Avstrijo in Srbijo carinska vojska. Avstrija zapira srbskemu izvozu mejo. Srbija vrača s podobnim orožjem Avstriji. A. Kovačev piše o tem v „*Courier européen*“ (26. I. 1906.): „Kakšne bodo posledice za Srbijo? Hude, brez dvoma, toda le za trenotek. Vlada v Belgradu je videla, da bode tako. Srbski eksport se obrne drugam, n. pr. v Francijo, skozi Solun ali kakšen drugi pristan bulgarski. Eksport v nove dežele bo hitro naraščal . . . Ali Srbija ne izvažajo preščen v Avstrijo? In — avstrijska industrija — ali ne izvažajo v Srbijo in Bulgarsko za 100 milj.; ta svota se ne pogreša lahko . . .“

Slovensko gospodarsko življenje je v zadnjem času sila klavrno. Gospodar je tu pravzaprav — ljubljanski državni pravdnik! Danes ga kliče na pomoč „Slov. Narod“ zoper klerikalno falitno gospodarsko organizacijo, jutri ga zopet pozivlje „Slovenec“ proti liberalnim gospodarskim podjetjem. Očitajo si goljufijo, varanje oblastnij, ponarejanje bilanc — —. Umazan, pritlikav rod, ki mu tak gospodarski in politični boj imponira!

D.

Socializem.

Vedno pogostejše opazujemo, kako se tudi pri nas poostruje *razredni boj*. Ni še dolgo, ko se je za nas Slovence sploh zanikal obstoj socialnega vprašanja (Pavlina Pajkova). Zgodilo pa se je tudi, da se je organizaciji delavstva postavila nasproti organizacija kapitalistov. S tem se je boj med kapitalom in delom poglobil in poostil. Tisti, ki so še pred par leti zgražali nad delavstvom, da v teh gospodarskih bojih za obstanek ni poznalo narodnega šovinizma, se danes sami organizujejo v strogo mednarodnih organizacijah v vzpodbujajo delavstva samega, ki pozna to novo nevarnost. Zadnje čase smo doživeli nekaj prav zanimivih stavk in odporov od strani delavstva. Videli smo elegantni nastop *tiskarske* organizacije, ki je izvojevala boj s *pasivno rezistenco*. To je nova oblika delavskega boja, ki se je pokazala kot zelo uspešno in prikladno za produktivni sloj. A tudi *železničarji* so zmagali s svojimi zahtevami v znamenju pasivne rezistence. Izkoriščajoč zastarele službene predpise so nastopali ne le zelo samozavestno, temveč tudi kot zmage gotovi. Ne le, da pasivna rezistenca varuje delavstvo pred gmočnimi žrtvami, ki jih neoporečno zahteva navadna stavka, se pri tem delavstvo tudi ne spušča v tako nevarnost, ker si v slučaju neuspehov obvaruje pot za umaknitev. To se je znova potrdilo pretekli mesec v Nabrežini. Neopravičeno je bilo odpuščenih iz dela nekaj železničarskih delavcev, ker so se pritoževali nad nekim paznikom. Na to odpustitev je pričelo takoj 600 železničarjev na nabrežinski postaji s pasivno rezistenco. Iz zgolj solidarnosti so jim sledili železničarji v Trstu in Gorici in že čez nekoliko dni je bila zmaga železničarjev gotova stvar. — Med tem pa so pričeli s stavko tudi že *rudarji* v Trbovljah, Ostrem in Hrastniku. Stavka je bila vseobčna, ker so gmočne in plačilne razmere rudarjev neznosne. Prva pogajanja so se razbila ob trdovratnosti podjetniške družbe. Predno se je pričelo stavkati, se je govorilo tudi o tem, ali je mogoča tudi pri rudarskem delu pasivna rezistenca. Temu se je ugo-

varjalo, češ da je stvar ne le nezanesljiva, ampak tudi nemogoča, ker je večina delavcev navezana na plačo od kosa (Gedinglohn). To mnenje pa je docela napačno že iz enostavnega razloga, ker bi delavcem, ki bi vsled pasivne rezistence manj zaslužili, morala eventualno pokriti potrebni primanjkljaj strokovna organizacija. A to ni glavna stvar. Treba je vedeti tudi to, da dobro izvedena pasivna rezistenca več škoduje podjetniku kakor pa navadna stavka. Pri pasivni rezistenci ima podjetje kljub temu svoje režijske stroške, ki se nič ne zmanjšajo, dočim pri splošni stavki ti domalega povsem odpadejo, ne glede na to, da vsled pasivne rezistence nastali nered povzroča znatno škodo. Vse to in še drugo povzroča, da je za podjetnika pasivna rezistenca mučnejša kakor pa navadna stavka, posebno če nima prilike, izgube produktov na eni strani pokrivati z druge strani. A ta stavka, za katero so se odločili trboveljski rudarji, ima še drugo nalogo, nalogo enkrat očitno pokazati *nesolidarnost in izdajstvo* takozvanega „krščanskega“ delavstva. V Trbovljah so se namreč to pot očitno pokazali zahrbtni in protidelavski nameni krščanskih socialistov, ki so s svojo „strokovno“ organizacijo preslepili malo število delavcev, da so šli vkljub stavki v rov. Nov dokaz, da je krščanski socializem samo orodje gospodujočih, ki hočejo s tem uničiti delavsko solidarnost. Krščanski socializem niti socializem ni!

Isto se je pokazalo tudi pri *splošni volilni pravici*. Za slučaj, da se ne uvede splošna in enaka volilna pravica, je sklenilo avstrijsko delavstvo, da vpripori splošno stavko. To bi bilo — po sedanje štadiju, v katerem se nahaja to vprašanje — zadnje sredstvo. Začetkoma so bili tudi krščanski socialisti za to in ljubljanski „Slovenec“ je razglašal to za edino pametno. Zadnji čas pa so pozvali dunajski krščanski socialisti — najbolj korumpirana stranka Avstrije — tudi slovenske, da nastopijo proti temu. Danes agitirajo krščanski socialisti proti *eventualni* splošni stavki zelo pridno.

Kakor v Avstriji tako so se začeli gibati delavci tudi po *Nemčiji*. Tam imajo sicer že splošno in enako volilno pravico za državni zbor, ne pa tudi za deželne zbore. Narobe. Volilni redi za deželne zbore se celo poslabšujejo, da se tako obvaruje nemški Junkertum „rdeče nevarnosti“. Agitacija se je začela na Saškem. Sredi oktobra l. l. je izdal centralni komite socialnodemokratske stranke na Saškem oklic, naj prične delavstvo z demonstracijami. To je bilo 11. oktobra in dne 19., 20. in 21. oktobra se je vršilo po celi deželi 130 shodov v ta namen. 3. decembra so bili v Draždanih zopet shodi in udeležba je bila ogromna 60 do 70.000 ljudi je samo v Draždanih demonstriralo. Pri kraljevem gradu so bili spopadi s policijo. 16. decembra so se demonstracije ponovile. V Lipskem se je udeležilo shodov do 40.000 oseb. Ta boj pa je prešel tudi v Hamburg. Ker so hoteli demonstracije s silo udušiti, je prišlo do večjih nemirov in spopadov s policijo. V naglici so zgradili delavci tudi barikade. Naposled se je pričelo gibanje tudi na Pruskem in posebno v Berolinu so bili velikanski shodi.

Kakor se poroča, namerava tudi *italijansko* delavstvo pričeti borbo za izboljšanje volilnega reda.

Zadnje občinske volitve so prinesle socialnodemokratski stranki na Nemškem zopet novih uspehov. V Berolinu so pridobili v drugem razredu od 16 okrajev 11. Ravno tako je bilo v Luckenwaldu, Rathenovu, Lindu, Wiesbadenu. V Draždanih so pridobili vkljub poslabšanemu volilnemu redu socialisti nekaj novih sedežev, tako celo v oddelku samostojnih obrtnikov dva.

V Švici pa se je stvar za socialiste nekoliko poslabšala. Zadnje volitve v narodni svet so bile zelo ljute. Doslej so socialisti tam vedno nastopali s kompromisi in njih beseda v postavodajstvu je precej zalegla. Pri zadnjih volitvah pa so se združile vse meščanske in konservativne stranke proti socializmu. Temu je pripisati, da ima socialna demokracija v narodnem svetu sedaj le dva zastopnika. Vendar to ni bil poraz, ker je število glasov za socialiste povsod zelo naraslo. Nasprotno pa so dosegli socialisti pri volitvah v kantonske svete (deželni zbor) novih uspehov. Ravno tako so zmagovali pri občinskih volitvah. Tako so dobili v Lausanne 16, v Vevey 24, v Yverdon 17 sedežev itd.

Nemški socialistični poslanec *M. Schippel* je odložil svoj mandat. Bil je poslanec od leta 1890. in je znan kot narodni gospodar. Zadnja leta se ni več strinjal s colninsko politiko stranke, vsled česar so med njim in strankarskim vodstvom nastala nesporazumljenja. Sedaj se bo docela posvetil narodnogospodarskim študijam, po katerih je zaslovel.

Književnost.

Spomini. Spisal dr. Jos. Vošnjak. Izdala Slovenska Matica. Prvi in drugi del 1840. do 1867. V Ljubljani 1905.

Borna je naša politična literatura. Dokaz, kako so umevale in umevajo dosedanje naše politične stranke svojo nalogo. Razen Apihove knjige „Slovenci in 1848. leto“ nimamo doslej nobenega spisa o posameznih političnih dobah, kaj šele o slovenskem političnem življenju sploh. Dr. Vošnjakovi spomini so nam dobrodošle kot vir za spoznavanje našega javnega nastopanja v prvem desetletju avstrijskega konstitucionalizma. Kot spomini nam podajajo osebne vtiske, opise dogodkov in moč, ki so takrat delovali v javnosti. Prvi del opisuje otroška in mladeniška leta (1840. do 1860.) z onim lokalnim patrijotizmom, ki je lasten podobnim spisom. V drugem delu, naslovljenem: „Agitator“ (od l. 1861. do 1867.), govori dr. Vošnjak o svojem javnem delovanju, vpletajoč vmes opazke o kulturnem razvoju Slovencev sploh. Knjigi je pridejanih 31 podob. Na strani 246. mora namesto „tako zvana četrta kurija l. 1900“ stati peta kurija 1896. in na isti strani namesto „Adolf Auerspergovo“ mora biti Karl Auerspergovo meščansko ministerstvo.

Po desetih letih. (Spominska knjiga.) „Zora“ X. 4. in 5. — Uredil Vincencij Marinko. Ljubljana 1905. — Ta knjiga je bila izdana v proslavo desetletnice slovenskega katoliškega akademičnega društva „Danica“. Knjiga je neobhodna za vsakega, kdor hoče dosledno proučevati razvitek našega javnega življenja. V nji se vidi, kako je bilo mogoče, da se je zastarela konservativna katoliška stranka prerodila in pomladila v moderno katoliško stranko. Seveda — če hočeš zasledovati ves ta proces, moraš odpreti še druge knjige, zlasti programa prvega in drugega slovenskega katoliškega shoda, razne letnike „Rimskega Katolika“, „Katoliškega Obzornika“ itd. Zato je tudi knjiga „Po desetih letih“ interesantna — čeprav je samo en člen

v celi vzročni verigi. Knjiga piše o katoliškem slovenskem dijaštvu, njegovih načelih in nazorih. Zanimljivo pa je, da baš poglobitnih sestavkov niso spisali dijaki, temveč možje, kojih javni nastop in javno delovanje zarisuje smer tudi dijaštvu. Osobito omenjam tu govor, ki ga je imel dr. I. Ev. Krek na slavnostnem zborovanju „Danice“ dne 15. septembra 1904. „o nalogah slovenskega katoliškega dijaštva“. Govornik je trdil: „Boj velja krščanski kulturni renesanci slovenskega naroda.“ Zato je treba organizovanih čet. Prerojenje slovenskega ljudstva je možno le na podlagi katoliškega svetovnega naziranja. To naziranje je temelj svobodi in napredku! Kakšno je katoliško naziranje? — 1.) Človeštvo je po krvi edino, ker izvira iz enega para; vstvarjeno je tudi po duhu edino z enim skupnim, nadnaravnim ciljem. 2.) Človeštvo je po duhu razdrobil odpad od Boga; s tem se pozablja tudi skupni izvor... 3.) Človeštvo po duhu zedinja včlovečeni božji Sin, Jezus Kristus, zbirajoč v eno celoto božje otroke, razkropljene po svetu.“ (Str. 33.) — Od tega nazora si mi ne lastimo ničesar! — Po drju Kreku naj katoliški akademik vzgaja sebe za pošteno rodbinsko življenje. — Proti temu nimamo nič! — Kar se pa tiče Krekove obrambe klerikalizma, je ne vzprejemamo pod nobenim pogojem! Kajti zgolj fraza je trditev: „Vzvišena oblast je samo njihova (duhovnikova) služba.“ — Iz dr. Srebrničevca članka „Idealnost in slovensko dijaštvo“ presadimo sem le eno cvetko: „Utopija bi bilo sicer pričakovanje, da bi igralo kdaj slovensko ljudstvo vloge, ki so jih v zgodovini imeli njegovi sosede, Lahi in Nemci. Vendar lahko zrejo vsi oni, ki se žrtvujejo in delajo, da bi narod ostal veren in se moralno vedno bolj izpopolnjeval, z absolutno gotovostjo v bodočnost, da bo imel že svojo vlogo, in ne ravnó zadnjo. Kajti bogokletstvo bi bilo misliti, da niso resnične besede, ki jih je izgovorila večna Resnica: „Iščite najprej božjega kraljestva in vse drugo vam bo privrženo!“ — Takrat, ko smo bili še zelo najivni, so nam imponirale podobne besede... Smešno je, če pretirava urednik knjige na str. 48.: „Bog... je nas (ljudstvu) postavil za bodoče vodnike s tem, da nam je dal možnost priti med njegovo izobraženstvo.“ Značilno je: Narodni radikali so „prvoboritelji — samozvanci; katoliške akademike pa kar Bog postavlja narodu na čelo... Višje ni več mogoče!“ D.

Na znanje!

Cenjene naročnike prosimo, da blagovolijo naročnino in reklamacije, ki se tičejo revije, pošiljati edino le na naslov: Upravništvo „Naših zapiskov“ v Ljubljani. Naročnina in reklamacije za vse druge tiskovine, ki izhajajo v založništvu „Naših zapiskov“, naj se pa pošiljajo le na naslov: Upravništvo „Rdečega prapora“ v Ljubljani.

Socialna revija „Naši zapiski“

so postali tako važen mesečnik, da bi ga ne smelo nedostajati v nobeni čitalnici, pa tudi posamezniki, ki se zanimajo za moderno socialno stremljenje, bi jo morali brati. Naročnina nanj za celo leto 3 K.

Izdajatelj in odgovorni urednik Ivan Mlinar. — Natisnil J. Pavliček v Kočevju.